

УДК 94(498) "192/199" + 94 (77)

ББК 63.3 (4Р)7

О.В. Новосьолов

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ РУМУНІЇ (ВЕРЕСЕНЬ 1940 – ЧЕРВЕНЬ 1941 рр.)

Українське питання в зовнішній політиці Румунії в 1940 – 1941 рр. у науковій літературі висвітлено недостатньо. Дослідження охоплює значний період Другої світової війни. У 1940 р. у Румунії відбулося встановлення диктатури І.Антонеску й трансформація країни в Легіонерську державу, сателіта Німеччини. Автор досліджує політичну доктрину Румунії щодо України протягом 1940 – 1941 рр.

Ключові слова: диктатура І.Антонеску, зовнішня політика Румунії, політична доктрина Румунії, Бессарабія, Буковина, Трансільстрія.

Підтверджуючи свій європейський вибір, Україна демонструє світу бажання розвивати міжнародні взаємини на засадах демократії та партнерства. Одним із пріоритетних напрямків є розвиток політичних, економічних і культурних взаємин із державами Дунайського та Чорноморського басейнів. У даному контексті варто відзначити румунсько-українські відносини, сьогодення яких можна охарактеризувати як партнерське. Між суверенними державами встановлено дипломатичні зв'язки, відбуваються обміни державними візитами й делегаціями, але все ж залишається ряд важливих питань, які потребують належного розв'язання. Саме тому активізація дослідницької роботи, як з українського так і з румунського боку, має сприяти послабленню напруги у взаєминах, створенню об'єктивної основи для рівноправного політичного й культурного діалогу, особливо його економічної та гуманітарної складової. Румунія, західний сусід України, заслуговує значно більшої уваги з боку українських істориків і публіцистів, ніж це спостерігалось в публікаціях пострадянського періоду.

Важливе місце в розробці цього напрямку займає питання України в політиці Румунії в роки диктатури Іона Антонеску (1940–1944 рр.). Трагічний шлях румунської держави в часи Другої світової війни від воєнного союзника гітлерівської Німеччини до становища сателіта, а пізніше до союзника антигітлерівської коаліції значною мірою відрізняється від долі інших європейських держав [14, с.44]. У той же час українське питання в політиці Румунії не менш складна й актуальна проблема, яка заслуговує особливої уваги науковців. З'ясувати роль і місце українських територій у політичних планах Румунії в 1940–1941 рр. і є завданням даної статті.

Українське питання, в європейському й світовому контексті, у першій половині ХХ ст. набуло особливого звучання. Як справедливо зазначає український дослідник В.Косик, воно здавалося надто складним, оскільки стосувалося багатьох держав, бо українська етнографічна територія була розділена між різними державами: Радянським Союзом, Поль-

щею, Чехословаччиною й Румунією. Кожна з цих держав представляла дійсність на свою користь, заперечуючи існування українського питання [7, с.19].

Українська проблема набула своєї значущості в роки Першої світової війни. Для української нації наслідки війни виявилися фатальними. Румунія, не відстаючи від таких держав, як Польща й Радянська Росія, у хаосі 1918 – 1919 рр. захопила значну частину української етнічної території [1, с.62].

Румунія вступила в Першу світову війну в серпні 1916 р. на боці Антанги. Однак уже в листопаді три чверті території країни, у тому числі Бухарест, були окуповані австро-німецькими військами. Підписавши з Німеччиною та її союзниками Бухарестський мирний договір та діючи як їх союзниця, Румунія в січні – березні 1918 р. зайняла територію Бессарабії [1, с.62], незважаючи на активний опір українського населення та офіційний протест міністра закордонних справ УНР Д.Дорошенка. У таких складних зовнішньополітичних умовах прем'єр-міністр УНР В.Голубович звернувся до румунського уряду з нотою протесту щодо включення до Румунії земель, які переважно були заселені українцями [4, с.139].

Поразка Німеччини й розпад Австро-Угорщини активізував національний рух народів, які намагалися отримати державну незалежність. Серед них були українці Галичини, Буковини й Закарпаття, які утворили Західно-Українську Народну Республіку. Але їх прагнення не поділялися як державами Антанги, так і країнами Троїстого союзу.

Румунія за один день до закінчення війни, 10 листопада 1918 р., денонсувала договір із Німеччиною, і цього вивилося досить, щоб Антанта зарахувала її до своїх союзників – переможців у війні [8, с.231]. Відчуваючи зовнішню підтримку з боку великих держав-переможниць, румунський уряд, посилаючись на рішення Генерального конгресу Буковини від 28 листопада 1918 р. про об'єднання останньої з Румунією, ввів свої війська на її територію. Українські військові частини відійшли до Покуття, а уряд ЗУНР надіслав королю ноту протесту щодо окупації північної, української частини Буковинського краю Румунією [2, с.92].

Зі свого боку, румунське керівництво не відреагувало на протест Західно-Української Народної Республіки і квапилося оволодіти її землею, щоб молода західноукраїнська держава не застосувала зовнішньополітичних контрзаходів, орієнтованих на Антанту. Наприкінці осені 1918 р. стосунки між ЗУНР і Румунією надзвичайно загострились. Слід зазначити, що українське населення Буковини чинило опір румунській владі. У січні 1919 р. у Хотинському повіті вибухнуло антирумунське повстання. Румунське командування, підтягнувши значні сили, придушило цей виступ. Близько 4 тис. повстанців разом із 50 тис. біженців під натиском переважаючих сил противника змушені були відступити за Дністер на

Поділля. Румунські каральні загони жорстоко придушили повстання на Хотинщині. Було спалено десятки сіл, замордовано й розстріляно понад 15 тис. селян [1, с.92].

Ситуація трохи змінилася після Акта злуки УНР і ЗУНР. Великі надії українська сторона покладала на сприятливий для себе перебіг подій Паризької мирної конференції. Румунська делегація, яку очолював прем'єр-міністр Іон Братіану, вимагала санкцій на анексовані українські землі.

Згідно із Сен-Жерменським мирним договором 1919 р. за Румунією було визнано Південну Буковину, а за Севрським мирним договором 1920 р. – і Північну Буковину. Паризький протокол, що був підписаний державами Антанти, визнав приналежність Бессарабії до Румунії. Крім того, до Румунії відійшли Трансільванія, Банат і Південна Добруджа [6, с.689]. Таким чином, у результаті цих набутків територія Румунії збільшилася більш ніж удвічі, а населення – утричі. Румунія стала багатонаціональною державою. Зокрема, з 18 млн. жителів 1,2 млн. становили українці. Однак в економічному відношенні вона залишалася переважно аграрною, досить відсталою країною [6, с.689].

Після визнання Антатою румунських претензій щодо Буковини румунський уряд закрити всі українські школи й навіть відмовився визнавати українців за окрему націю. В освітніх заходах 1924 р., скерованих на румунізацію шкіл, українців називали “громадянами румунського походження, що забули рідну мову”. До 1927 р. усі сліди колишньої автономності Буковини було стерто, а сам край перетворився в одну з румунських провінцій [2, с.92].

Незважаючи на тотальну румунізацію населення Північної Буковини, українська інтелігенція цього краю, продовжуючи традиції Української національно-демократичної партії, заснувала Українську національну партію (УНП), діяльність якої припадає на період 1927 – 1938 рр. Це була єдина українська легальна політична організація, яка діяла на окупованих Румунією українських землях, але з огляду на румунський виборчий закон, УНП мусила вступати у виборчі блоки з румунськими партіями. Проте в 1938 р. цю партію, як і багато інших демократичних організацій, було розпущено [2, с.91].

Українське питання набуло особливої актуальності у зв'язку з утворенням Карпатської України в жовтні 1938 р. Українське населення Румунії з ентузіазмом вітало ідею великої української держави, що об'єднала б усіх українців Східної Європи. Румунському уряду ці прагнення були відомі. Офіційний Бухарест розумів, що активізація національного руху українців у Буковині може призвести до проголошення української автономії в складі Румунії, а в разі підтримки українського національного руху Німеччиною – і до втрати цієї території [19, с.94].

Загалом події кінця 1938 – початку 1939 рр. засвідчили ключове значення України в зовнішньополітичних планах не тільки Німеччини, а й інших країн Центральної та Західної Європи, зокрема Польщі, Румунії та Угорщини, а також Англії та Франції, а від початку 1939 р. – і Радянського Союзу.

Бессарабія стала наріжним каменем неврегульованості взаємовідносин між Румунією та СРСР у міжвоєнний період. Офіційний Бухарест постійно підкреслював своє виключне право на Бессарабію. Так, під час підписання міжнародної конвенції про визначення агресії в травні 1933 р. міністр закордонних справ Румунії Н.Тітулеску, звертаючись до свого радянського колеги М.Литвинова, підкреслив, що Бессарабія подарована Румунії Богом, а не Радянським Союзом [3, с.335].

Вимагаючи вирішення радянсько-румунського конфлікту навколо Бессарабії, радянське керівництво не потребувало проміжних етапів для здійснення своїх планів. Мова йшла про пряме повернення цієї території Радянському Союзу без будь-яких умов і законодавчого оформлення [1, с.62].

Напруження у відносинах між СРСР і Румунією зростало, що штовхало останню у сферу німецького політичного панування. Надії на західні держави в Румунії вже не було. “Стримувати” прагнення СРСР відносно Румунії, на думку Бухареста, могла лише сильна Німеччина, яка була зацікавлена у співпраці з Румунією [5, с.461].

Після початку Другої світової війни зовнішньополітичне становище Румунії набагато ускладнилося. Унаслідок таємних домовленостей між Німеччиною та Радянським союзом у серпні 1939 р. та на ультимативну вимогу СРСР румунський уряд, беручи до уваги позиції німецького та італійського урядів, а також урядів Балканської Антанти, був змушений 28 червня 1940 р. прийняти умови евакуації румунських військ із території Бессарабії та Північної Буковини, які визначила радянська сторона [3, с.359].

Приймаючи умови Радянського Союзу та погоджуючись на територіальні поступки, Румунія зуміла закріпити їх правовий статус: по-перше, вони були зроблені під тиском загрози, по-друге, давалася згода не “на повернення” територій, як це подавалося в радянських нотах, а “на евакуацію” румунських військ із цих земель. Цей факт був використаний румунським керівництвом у червні 1941 р., коли в наказі військам виступити спільно з німецькою армією проти СРСР диктатор І.Антонеску пояснив вступ Румунії у війну бажанням нації звільнити окуповані румунські землі, які були тимчасово залишені під тиском радянської загрози [3, с.359].

Агресивні дії СРСР спонукали Угорщину й Болгарію до активних дій проти Румунії. За II-м Віденським арбітражем до Угорщини відійшли

Північна Трансільванія, а в серпні 1940 р. Болгарії передано Південну Добруджу [5, с.447].

Віденський арбітраж дестабілізував політичну обстановку в країні. Під тиском військових і масових виступів населення король зрікся влади на користь свого сина – неповнолітнього принца Міхая. Прем'єр-міністром, а пізніше й керівником держави став генерал Іон Антонеску, який із перших днів свого перебування при владі публічно виступив із програмою “об'єднання усіх земель батьківщини”. Фактично, генерал Антонеску оголосив “хрестовий похід” для боротьби за “Велику Румунію” в союзі з гітлерівською Німеччиною та країнами вісі [5, с.360].

Встановлення 5 вересня 1940 р. у Румунії диктатури І.Антонеску, який спирався на підтримку військових і радикально-націоналістичної організації “Залізна Гвардія” та її лідера Хорі Сіму, відбувалося в складних внутрішньо- й зовнішньополітичних умовах. Румунські політичні сили одноставно підтримали кандидатуру генерала, яка відповідала, на думку Ю.Маніу – лідера Націонал-цараністської партії, вимогам політичного спектра країни [19, с.384]. У зверненні до батьківщини 6 вересня 1940 р. Антонеску заявив, що в цих складних умовах він змушений узяти у свої руки керівництво державою, для того щоб урятувати країну й народ. [21, с.57]. 14 вересня генералом було сформовано новий уряд (отримав назву “уряд національного порятунку”), у якому ключові міністерські посади посіли легіонери. Спеціальним декретом від 14 вересня 1940 р. Румунія проголошувалася націонал-легіонерською державою **, в якій єдиною визнаною політичною силою залишалася “Залізна Гвардія” [21, с.57]. Генерал І.Антонеску визнавався кондукетором націонал-легіонерської держави й керівником легіонерського режиму, а лідер залізногвардійців Х.Сіма став командуючим легіонерського руху.

Таким чином, у Румунії у вересні 1940 р. було встановлено націонал-легіонерський режим профашистського спрямування. Однак, не всякий режим, що відрізняється радикально-реакційним характером, є фашизмом. Сутність фашистського режиму, як будь-якого суспільного явища, може бути з'ясована лише в процесі його зародження, становлення й еволюції. Саме тому будь-який диктаторський режим, під час свого історичного розвитку, може набувати та втрачати всю сукупність рис, притаманних фашизму [15, с.146].

* У 1927 р. Корнеліу Кодрану сформував у Бухаресті “Легіон архангела Михаїла” – напіввійськову радикально-націоналістичну організацію. У 1931 р. “Легіон...” був перейменований у “Залізну Гвардію” (Guarda de Fer), але залізногвардійці зберегли самоназву – легіонери .

** Фактично профашистський режим був установлений в Румунії в 1937 р., коли до влади прийшов легіонерський уряд Кузи-Гогі (грудень 1937 – лютий 1938 рр.) Проте в лютому 1937 р., після падіння уряду Кузи-Гогі, король Кароль II встановив свою монархічну диктатуру, яка була замінена військово-легіонерським режимом І.Антонеску в вересні 1940 р.

Прихід до влади залізногвардійців і політичний союз Антонеску–Сіма призвів до ескалації політичної напруги всередині країни та до розгулу терору. Уже 18 вересня 1940 р. І.Антонеску на засіданні Ради міністрів заявив, що вісь Берлін – Рим стала зовнішньополітичною опорою Румунії, тоді як внутрішньополітичною опорою продовжує залишатися націонал-легіонерський режим [21, с.72].

Політичний союз із залізногвардійцями був необхідний Антонеску з метою захоплення влади. Проте політичне протистояння між Антонеску й Сімою завершилося на користь кондукетора. Невдала спроба легіонерського заклоту в січні 1941 р. була використана І.Антонеску для усунення націонал-легіонерів від влади. Таким чином, Антонеску, спираючись на військових, зумів установити одноосібну диктатуру, заручившись підтримкою Німеччини. Гітлер підтримав кондукетора, оскільки в майбутній війні йому був необхідний надійний союзник, яким був Антонеску [20, с.388].

Приєднання Румунії до Троїстого пакту 23 листопада 1940 р. завершило процес її політичного підпорядкування Рейху [18, с.18–19]. Концентрація влади в руках Антонеску й німецькі гарантії щодо румунської території створювали видимість збереження незалежності румунською державою. Румунія для гітлерівської Німеччини стала важливим стратегічним плацдармом у Південно-Східній Європі. Розуміючи це, І.Антонеску вирішив підвищити ставку за участь Румунії в антирадянській війні. На черговій зустрічі з А.Гітлером на початку 1941 р. І.Антонеску передав на розгляд фюрера меморандум, у якому йшлося про те, що Румунія згідна в разі необхідності приєднатися до військових дій і виступити на боці Німеччини. Але при цьому будучи зв'язаною з Німеччиною Дунаєм, Румунія бажає мати з нею сухопутний кордон на півночі й північному заході, а також сподівається, що в новій Європі Німеччина буде визнавати природну роль Румунії як регіонального гегемона. І.Антонеску, наставляючи своїх посланців у Римі й Берліні стосовно того, які територіальні вимоги слід висунути перед фюрером та італійським дуче, наголошував на розширенні кордону за рахунок Словаччини, а також за рахунок Галичини по лінії Чернівці – Львів – Краків. Виходячи з цього, Румунії належало окупувати не лише Бессарабію й Буковину, а й Покуття [10, с.81]. Уже під час першої зустрічі Антонеску й Гітлера, яка відбулася в листопаді 1940 р., де обговорювалися питання про війну проти СРСР, кондукетор погодився на участь Румунії в цій кампанії.

Демократична опозиція Румунії, яку представляли лідери “історичних партій” Ю.Маніу (Націонал-цараністська партія) та К.Братіану (Націонал-ліберальна партія), не була осторонь тих політичних процесів, що відбувалися в державі. Незважаючи на те, що в Румунії було встановлено диктаторський режим генерала І.Антонеску, а всі демократичні партії

були розпущені ще в 1937 р., кондукетор не вжив репресивних заходів проти лідерів “історичних партій”. Діяльність демократичної опозиції розглядалася кондукетором як можливий політичний резерв у разі провалу обраного курсу [13, с.97].

Лідери опозиції, розуміючи, що уникнути війни неможливо, сподівалися обмежити участь Румунії поверненням Бессарабії й Буковини [12, с.100]. Братіану, звертаючись до кондукетора в листі від 21 лютого 1941 р., зазначав, що Німеччина, прагнучи гегемонії в Європі, ослабила політично таку країну, як Румунія. Лідер Націонал-ліберальної партії зазначав, що використання Рейхом на свій розсуд румунських військ ослабить Румунію. Він наголошував, що в разі майбутньої переможної війни проти Росії румуни залишаться на милість переможця, у той же час Братіану не виключав і поразки Німеччини. Він уважав, що необхідно зміцнювати економіку й військову міць країни, оскільки втрачені землі не можуть бути повернуті власними силами [17, с.77–79]. Цей самий Братіану 20 травня 1941 р., звертаючись до І.Антонеску в листі, писав, що Румунія не може вступати у війну, результат якої є невідомим, причому Братіану висловлює єдине бажання – це єдність усіх земель держави [17, с.133]. Проте загалом демократична опозиція, яку представляли румунські “історичні партії”, фактично не заперечувала проти вступу Румунії у війну, відзначаючи, що це єдиний можливий шанс відновлення Великої Румунії.

Офіційна румунська преса ще до початку війни заявляла, що румунські війська не воюватимуть із СРСР, вони лише звільнять “румунські провінції”, у той же час підкреслювалося, що румунська армія не піде далі Дністра, тобто Румунія поверне собі ті землі, якими володіла до літа 1940 р. [9, с.260.] Слід зазначити, що румунський уряд неодноразово ставив перед німецьким фюрером питання про анексію радянських земель між Дністром і Південним Бугом. На секретній зустрічі І.Антонеску та А.Гітлера в Мюнхені 11–12 червня 1941 р., на якій обговорювалося питання, пов’язані з нападом на СРСР, А. Гітлер підкреслив, що Румунія не повинна залишатись осторонь війни, оскільки для повернення Бессарабії та Північної Буковини в неї немає іншого шляху [16, с.102]. При цьому А.Гітлер указав, що, беручи участь у війні, Румунія зможе анексувати інші радянські території до самого Дніпра [11, с.590]. Таким чином, фюрер, прагнучи схилити на свій бік румунського союзника, вирішив запропонувати йому не лише ті землі, якими Румунія володіла до літа 1940 р., але й здійснити загарбання земель на схід від Дністра. Однак на таємній нараді з керівниками Рейху 16 липня 1941 р. фюрер зазначав, що новий румунський кордон, який бажає мати Антонеску, трохи перевищує старий, проте наголосив, що поки що жодної конкретної обіцянки союзники не отримали [7, с.514].

Таким чином, українське питання в першій половині ХХ ст. набуло особливої значущості. Українська етнічна територія була поділена між такими державами, як Польща, Чехо-Словаччина, Румунія та СРСР. Антанта не поділяла прагнень українців до власної державності, що й загострювало українську проблему в міжвоєнний період.

Вирішення українського питання Паризькою мирною конференцією на користь Румунії та інших держав фактично перекреслило державотворчі прагнення українців.

Складні внутрішньополітичні процеси міжвоєнного періоду, то тальна румунізація населення й загострення зовнішньополітичної ситуації навколо українських земель у складі Румунії сприяли зростанню шовіністичних настроїв у румунському суспільстві, що втілювалося в концепції “Великої Румунії”.

Значні територіальні втрати Румунської держави внаслідок німецько-радянських секретних угод напередодні Другої світової війни призвели до встановлення в країні диктаторського режиму генерала Антонеску та до вступу Румунії в антирадянський блок. Військово-політичний союз із Німеччиною відкривав перспективи відновлення “Великої Румунії” в кордонах 1940 р. Центральне місце в політичних планах Румунії відводилося українським територіям, і не лише землям, якими держава володіла до літа 1940 р., але області на схід від Дністра – Трансністрії.

1. Бессарабія (Басарабія) // Довідник з історії України / Заг. ред І.Підкови, Р.Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С.62.
2. Буковина // Довідник з історії України / Заг. ред І.Підкови, Р.Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С.91–92.
3. Восточная Европа между Гитлером и Сталиным 1939 – 1941 гг. / Отв. ред. В.К.Волков, Л.Гибианский. – М.: Индрик, 1999. – 525 с.
4. Дорошенко Д.І. Історія України 1917 – 1923: В.2-х т. – К.: Темпора, 2002. – Т.1. – 352 с.
5. Исламов Т.М., Покивайлова Т.А. Венгеро-румынский конфликт и советская дипломатия. 1940 – июнь 1941 года // Война и политика, 1939 – 1941 / Ред. кол. Г.Городешкий, Н.И.Егорова, Д.Г.Наджафов, М.М.Наринский и др. – М.: Наука, 1999. – С.456–470.
6. Кипаренко Г. Румунія // Довідник з історії України / Заг. ред І.Підкови, Р.Шуста. – К.: Генеза, 2001. – С.686–691.
7. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 659 с.
8. Кройтор В. Проблема Покуття у відносинах між Румунією і ЗУНР // Галичина. – 2001. – №5–6. – С.231–234.
9. Лебедев Н.И. Крах фашизма в Румынии. – М.: Наука, 1983. – 552 с.
10. Левитский И. О причинах участия фашистской Румынии в войне против СССР // Вопросы истории. – 1985. – №7. – С.68–85.
11. Нюрнбергский процесс: Сборник документов в 8-ми т. / Отв. ред. А.М. Рекунов. – М.: Юридическая литература, 1987. – Т.1. – 688 с.

12. Паклин Н.А. Крах диктатуры Антонеску [Румыния. 1940 – 1944 гг. Документальный очерк] // Новая и новейшая история. – 1976. – №3. – С.91–104.
13. Паклин Н.А. Крах диктатуры Антонеску [Румыния. 1940 – 1944 гг. Документальный очерк] // Новая и новейшая история. – 1976. – №4. – С.95–114.
14. Русак А.В. Союзники гитлеровской Германии в войне против СССР 1941 – 1945. – К.: Ин-т истории НАН Украины, 1998. – 296 с.
15. Языкова А.А. О некоторых вопросах изучения истории румынского фашизма // Вопросы истории. – 1970. – №3. – С.140 – 147.
16. Antonescu – Hitler: Corespondenta și intilniri inedite (1940–1944)/ Ed. alc. de Arimia V., Coord. stiitific Cjnstantiniiu F. – București: Coria, 1991.
17. Antonescu I. Epistolarul infernului. – București: Viitorul Românesc, 1993. – 430 p.
18. Buzatu Gh. România și Razboiul Mondial din 1939–1945. – Iași: Centru de istorie și civilizație Europeane, 1995. – 476 p.
19. Constantiniu F. Intre Hitler și Stalin: Romania și pactul Ribbentrop–Molotov. – București: Danubius, 1991. – 135 p.
20. Constantiniu F. O istorie sinceră a poporului român. – București: Univers Enciclopedic, 1997. – 592 p.
21. Ion Antonescu și “Garda de Fier”. Pe marginea prapastiei (21–23 ianuarie 1941) / Ed. Ingr. de S. Diucu. – Tirgu-Mureș: Rom-Editon, 1991.

The problem of Ukraine in foreign polisy of Romania 1940 – 1941 on the scientific literature is not enough investigated. Research covered the significant period of World War II. In 1940 the establishment of dictatorship of I.Antonescu in Romania happened and the Romanian state was transformed into Legionary, the satellite of Germany. The author writes about the political doctrine of Romania concerning Ukraine over the chronological period 1940 – 1941.

Key words: dictatorship of I.Antonescu, foreign polisy of Romania, political doctrine of Romania, Bessarabia, Bucovina, Transnistria.

УДК 94:355.318.2 (100+4+430) “1939/1945”

ББК 63.3 (2)722

А.В. Боляновський

“РАДЯНСЬКІ КОЛАБОРАЦІОНІСТИ” В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ НІМЕЧЧИНИ (1941–1945 рр.): ПРОБЛЕМА ЧИСЕЛЬНОСТІ

У статті досліджено питання кількості мешканців Радянського Союзу в складі Збройних сил Німеччини протягом німецько-радянської війни. Дана стаття робить важливий внесок у розуміння цієї складної наукової проблеми на підставі невідомих досі німецьких архівних документів, а також споминів очевидців і наукових праць.

Ключові слова: Збройні сили Німеччини, Третій Рейх, колабораціонізм.

Однією з найконтroversійніших тем у дослідженні подій періоду Другої світової війни була й залишається на сучасному етапі проблема військової співпраці з Третім Рейхом вихідців із територій, що на 22 червня 1941 р. перебували в складі СРСР. На пострадянському просторі